

Uluslararası Turizm, İşletme, Ekonomi Dergisi
International Journal of Tourism, Economic and Business Sciences
E-ISSN: 2602-4411 2(2): 523-527, 2018

PARANORMAL “GASTRONOMİ”

Deniz BEYAZ*

*Kartepe Tourism Vocational School, Kocaeli University, Kocaeli, Turkey

Sorumlu yazar:

E-posta:deniz.beyaz@kocaeli.edu.tr

Özet

Gastronomi son yılların belki de en çok konuşulan konularından birisi. İlk olarak Fransız yazar Joseph Berchoux tarafından 1801 yılında kullanılan, Eski Yunanca mide anlamına gelen ile “Gastro” ve kanun, kural anlamındaki “Nomos” kelimesinden türeyen “Nomy” kelimelerinin birleştirilmesinden oluşan Gastronomi, yemek düşkünlüğü, yemekten anlama, yemek bilimi, iyi yemek sanatı anlamlarında kullanılmaktadır. Beslenmek diğer canlı türleri için kullanılırken, biz insanlar yemek seçiyoruz, yapıyoruz ve yiyoruz. Yemek yediğine inanılan bir başka grup ise “Doğaüstü Varlıklar”. Yemeğe başlarken eğer “besmele” çekilmezse cinlerin ve şeytanların yemeğe ortak olduklarına inanılır. Bazı yiyecekler doğaüstü varlıkları beslerken, bazıları ise bu varlıkları kaçırmak için kullanılır: Soğan, Sarımsak, Şalgam, Loğusa Şerbeti gibi.

Çalışmamız da Doğaüstü Varlıkların Gastronomisi örneklerle incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Gastronomi, Doğaüstü Varlıklar, Paranormal

PARANORMAL GASTRONOMY

Abstract

Gastronomy is one of the most popular subjects of recent years. Gastronomy which consists of firstly “Gastro” means stomach in Greek and derives from “Nomos” which means law, rule the word “Nomy” was used by French writer Joseph Berchoux in 18081 and it is used as the meaning of food enthusiasm, knowledge of food, science of food and the art of good food. While nutritioun is used for other kinds, people choose food, prepare food and eat them. The other group that is believed that they eat food is Supranatural existence. While starting to eat if it is not said “Besmele” it is believed that the jinns and devils would share the food. Some foods are feeding supranatural existence some others are using to chase them such as onion, garlic, turnip and puerpera sherbet.

In our study teh gastronomy of supranatural existence will be examined by examples.

Keywords: gastronomy, supranatural existance, paranormal

1. GİRİŞ

Gastronomi son yılların en gözde en önde gelen konularından birisidir. İlk olarak Fransız yazar Joseph Berchoux tarafından 1801 yılında kullanılan, Eski Yunanca mide anlamına gelen ile “ή γαστήρ” “Gaster” ve kanun, kural anlamındaki “ὁ νόμος” kelimesinden türeyen “Nomy” kelimelerinin birleştirilmesinden oluşan Gastronomi, yemek düşkünlüğü, yemekten anlama, yemek bilimi, iyi yemek sanatı anlamlarında kullanılmaktadır. Gastronomi elbette insanların yeme içme davranışlarını, zevklerini kastetmektedir. Ancak insanların var oldukları andan itibaren inandıkları doğaüstü varlıklar, onların da bir yemek kültürleri var mıdır? İnsanoğlu dünyayı her zaman böyle varlıklarla paylaştığına inana gelmiştir. Dolayısıyla da onlarla ilgili her konuda (yeme-içmeleri, üremeleri, ölmeleri vb.) inanç geliştirmiştir.

Doğanın, insanüstü bir güç taşıdığına inanılan evren, insanın karşısında olan, ona yabancı, bu yüzden de bilinmeyen, kendi gücünün üstünde olan, onun dışında olan, duyulur, algılanır dış nesnelere tümü, her şeyi kuşatan gerçekliğin tümü (doğa ya da Tanrı), yaratıcı, oluşturucu güç, doğurucu, besleyici,

koruyucu “doğa ana” gibi pek çok tanımlaması yapılmıştır. Doğanın temel varlıkları güneş, ay, yıldızlar, ağaçlar, su insan tarafından tapınım görmüş ve kutsiyet atfedilmiştir. Çoktanrılı inançlarda doğanın her unsuru tanrılaşmış olarak karşımıza çıkar; fırtına tanrısı, güneş tanrısı, ay tanrıçası gibi. İnsanoğlu doğanın muhteşem ahengi karşısında bir inanç sistemi geliştirmiş ve doğaya saygısını ifade etmiştir.

Doğanın belli bir düzeni olmasının yanında belirsiz, gizemli ve anlaşılmayan yönünün olması nedeniyle ahengin ve düzenin dışındaki oluşuma insanlar doğaüstülük demişler. Hesiodos “*Tanrıların Doğuşu*” (Theogonia) adlı eserinde “*Başlangıçta Khaos vardı*” der (Hesiodos, Theo.120). Dilimize de geçmiş olan kaos; evrenin düzene girmeden önceki biçimden yoksun, uyumsuz ve karışık durumu, kargaşa anlamına gelmektedir. Bu kaosun düzensizliği düzelten, ahengi meydana getiren görünmeyen bir doğaüstü gücün varlığına inanılmaya başlanmıştır. İnsanlar hayatları süresince anlam veremedikleri her şeyi doğaüstülük ile açıklamışlar ve hayal güçlerinin genişliği ölçüsünde doğaüstü varlıklar yaratmışlar ve bu varlıklara inanmışlardır. Göremedikleri ama var olduğuna inandıkları bir takım varlıkları da bu doğaüstü tarafta, “paranormal” alanda yaşadıklarına inanmışlardır. Cin, cadı, Al Karısı, Vampir, Kurtadam bunlardan hemen ilk akla gelenlerdir. Doğaüstü varlıklar bilinmeyi açıklamaya çalışmanın bir çabası olmakla kalmamış masallar, efsaneler ile çocukların eğitilmesinde birer araç olmuşlardır. Cadılar, periler, devler vasıtasıyla neyin iyi neyin kötü olduğu gösterilmiştir. Doğru davranış biçimlerinin öğretilmesine katkı sunmuşlardır.

Paranormal Gastronomi

Gastronomi elbette insanların yeme içme etkinlikleriyle ilintili bir terim. Ancak insan hayal gücünün ürettiği yüzlerce doğaüstü varlığında yediğine, içtiğine hatta bazı yiyeceklerden nefret ettiklerine inanılmıştır. Vampirler kan içerler ancak sarımsaktan nefret eder. Batı masallarında cadılar küçük çocukları kaçırıp yerler. Çalışmamızda bu gibi varlıklara ait özellikle Türk Halk kültüründe varlığına inanılan varlıkların “gastronomik” ilişkileri değerlendirilmektedir

Türk Halk Kültüründe doğaüstü varlıkların en başında kuşkusuz cinler yer alır. Şamanistik dönemden günümüze kadar tüm Türk dünyasında Cinlerin varlığına inanılmaktadır. Cinlerin de insana benzeyen bir takım özellikleri olduğu düşünülmektedir. Cinler insanlar gibi doğar, yaşar, ölür, evlenirler ve yemek yerler. Ancak İslam âlimleri cinlerin yemeleri ile ilgili üç ayrı fikir ortaya koymuşlardır: Cinler yemezler içmezler; bir kısmı yer, içer; bir kısmı yemez, içmez; bütün cinler yerler, içerler ki bu konuda da fikir ayrılıkları vardır (Şibli, 2012: 66).

“*Sakin bu iki şeyle (kemik ve hayvan tersi!) istinca etmeyin, çünkü onlar (cinni olan) olan kardeşlerinizin yiyeceğidir.*” Bu Hadis işaret etmektedir ki İslam inancına göre cinler yiyip içmektedirler. Buradan görüldüğü gibi insanlar için pis ve haram olarak bilinen dışkı onlar için helal kılınmıştır. Ancak Süleyman Ateş buna itiraz eder. Cinlerin ruhsal varlıklar olduğunu, cinlerin deve gübresi, kemik gibi maddi şeylerle beslenmelerinin mümkün olmadığını belirtir. Kur’an-ı Kerim’in “*Güzel şeyleri helal kılan elçi*” olarak tanımladığı Peygamber’in (sas) pis şeyleri cinlere azık yapmasının çürük bir rivayet olduğunu söyler (Ateş, 2016: 101).

Yine bir başka rivayette Huzeyfe (r.a) anlatıyor: “*Biz Allah Resulü (sas) ile yemeğe oturunca, Allah Resulü (sas) yemeğe başlamadıkça, kesinlikle elimizi yemeğe vurmazdık. Bir seferinde yine Onunla yemeğe oturmuştuk. Derken küçük bir kız çocuğu geldi, sanki arkasından bir iteni var gibi hemen elini yemeğe soktu. Allah Resulü (sas) onun elinden tuttu. Arkadan bir bedevî geldi, sanki onun da arkasından iten biri vardı, alelacele o da elini yemeğe soktu. Allah Resulü (sas) onun da elinden tuttu ve şunu söyledi: ‘Şeytan, üzerine Allah’ın ismi zikredilmeyen yemeği kendine helal addeder. Nitekim sayesinde yemeğimizi kendine helal kılmak için bu cariyeyi getirdi. Ben de elinden tuttum. Bunun üzerine şu bedevîyi getirip onunla yemeği kendine helal kılmak istedi, ben onun da elinden tuttum. Neşsim elinde olan Zat-ı Zülcelal’e yemin olsun şeytanın eli o ikisinin eliyle birlikte avucumdadır.’ Allah Resulü (sas) bunları söyledikten sonra besmele çekip yemeye başladı.” (Yeşil, 2011: 54)*

Cinlerin özellikle “Besmele” çekilmediği zaman yemeğe ortak oldukları en temel İslam inancıdır. Masada her ne varsa besmele çekilmediği takdirde ayırım yapmaksızın yedikleri içtikleri anlaşılmaktadır.

Türk Halk Kültüründe cinlerin yediklerine inanılmakta ancak bu varlıkların çoğundan özellikle “korunmak” için de kullanılan bir takım yiyecekler ile ilgili inanışlar toplumda yer etmiştir. Bunlardan en yaygın kullanılan, belki de anlamı bilinmeden yapılanı loğusa şerbetidir. Alkarısı, doğum yapan kadınların ciğerini söküp yiyen ve öldürmeye çalışan cindir. Bu tehlikenin en bilineni tüm Türk topluluklarında varlığına günümüzde bile inanılan Al Karısı’dır. Al Karısı “Al, Alanası, Alkızı, Albasması, Alarvadı, Alacama, Albıs, Albız, Almis, Almastı, Alvastı, Almuş, Albas, Hal Anası, Abası” gibi adlarla anılan, hemen hemen bütün Türk dünyasında görülen olağanüstü yaratıklardan biridir (Acıpayamlı, 1974: 80, İnan, 1986: 169, Beydili, 2005: 34). Azerbaycan’da Hal Anası bütün cinlerin anasıdır (Bayat, 2007: 326). Al Karısı’ndan korunmak için loğusaya kırmızı şeker hediye edilir, kırmızı loğusa şerbeti ikram edilir. Loğusa şerbeti; su, şeker. loğusa şekeri, karanfil, tarçın, zencefilden hazırlanan kırmızı renkli bir şerbettir. Kırmızı rengi ile loğusayı Al Karısı’ndan koruduğuna inanılır. Aynı inanç paralelinde annenin saçına kırmızı kurdele de bağlanır.

Şerbet ayrıca yeni taşınan evlerin cinlerini memnun etmek içinde kullanılır. Taşınmadan önce özellikle mutfak, merdiven altı, kiler, bodrum, bahçe gibi yerlere şerbet dökülür. Böylece kazanın def edildiği düşünülür. Karakeçili Türkmenlerinde bu şerbet yedi cins yiyecekten hazırlanır (Kalafat 1999: 49). Dilimizde “Şerbetliyim” deyiimi kazadan, beladan, cinlerden korunduğuna, kötülüklerin işlemediği anlamında kullanılmaktadır.

Bir diğer önemli yiyecek maddesi tuzdur. Cinlerin tuzu sevmediklerine inanılır ve cinlerden korunmak için kullanılan bir yöntemdir (Kalafat, 2012: 244). Ayrıca tuzun ebce değeri yüksek olduğu için hem cinlerden hem büyüden korunmak için kullanılır.

Su, mısır unu, tereyağı, peynirden yapılan Kuymak da yine özel bir varlıktan korunmak için yapılmaktadır. Karadeniz bölgesinde Karakonculu, Karakoncilo; Koncolos, Yaban Adam gibi adlarla nitelendirilir ve kışın ormandan sahil köylerine fırtınayla geldiğine veya denizden çıktığına inanılır. İnsanı taklit eden ve maymuna benzeyen bu cin özellikle küçük çocukları ve yeni doğmuş buzağuları yemektir. Bu durumu engellemek için ev sahibi “kuymak” yapar ve eşige koyar (Duvarcı, 2005: 126).

Bu varlıkların çoğunun mekânı yeraltıdır. Bu nedenle de bu varlıklardan korunmak için en çok kullanılan yiyecekler kök bitkilerdir. Çünkü yeraltı karanlık ve gizemlidir. Yunan Mitolojisinde ölümler ülkesi Hades ve Türk Mitolojisinin kötülük tanrısı Erlik’in sarayı yeraltındadır. Deprem gibi doğal afetler yeraltından gelir. Bu nedenle yeraltı ile kötülük özdeşleşmiştir. Kötü ruhlar ile yeraltı arasında o kadar sağlam bir bağ oluşmuştur ki Antik Yunan’dan modern dünyaya kadar kötü ruhlar ile yeraltı arasındaki bu bağ hala inanılmaktadır. Yeraltı Tanrıları ölümü, kötülüğü, büyüü temsil ederler. Kök bitkiler yerin altında büyüüp geliştikleri için bu varlıklarla aralarında bir bağ kurulmuş olmalıdır.

Cinler ve benzeri kötü varlıklardan korunmak için karşımıza çıkan ilginç uygulamalardan biri kök bitkilerden olan pancardır. Sorgun’da kışın en şiddetli geçtiği aya Cangulaz ya da Koncaloz ayı denir. Bu varlıktan korunmak için kapı ve pencerelerin önüne pancar konulur. Pancarın kokusunu sevmediğine inanılır. Çoğu varlıktan korunmak için pancar eşiklere ve pencerelere konur. Pancarın bu şekilde kovucu özellikte kullanılması Pagan kökenli bir hasat bayramı olan Cadılar Bayramı’nı akıllara getirmektedir. Günümüzde her ne kadar Cadılar Bayramı balkabağı ile özdeşleşmiş olsa da Avrupa’da kutlanan ilk halinde yine bir kök bitki olan şalgam kullanılırdı (Coşkun - Zöhre, 2014: 502).

Soğan, özellikle sarımsak yine bu tür varlıklardan korunmak için kullanılır. Hollywood’un da vampir filmlerinde sık kullandığı sarımsak Türk Halk Kültüründe de kullanılır. Denizli’de yeni doğmuş çocuğu kırk basmasından, şeytandan, cinlerden korumak için yatağının başındaki rafa al bir kadifeye sarılı Kur’an-ı Kerim, şişe içine soğan, sarımsak, yumurta kabukları konur. Hakkâri’de doğumdan sonra loğusayı cin ya da al basmasın diye loğusanın başucuna şişe dizilmiş üç adet soğan konur ve yatağın etrafı ipe çevrilir. Aydın’da eve bu gibi varlıkların gelmemesi için sarımsak asılır. Adıyaman’da cin çarpmasını önlemek için çocuğun başucuna soğan, çuvaldız ve Kur’an-ı Kerim konur (Tatar, 2016: s. 13 vd.)

Cadıların insan eti yediğine dair bir inanç vardır. Tıpkı Alkarısı gibi, Doğu Karadeniz bölgesinde bebeklere musallat olduğuna inanılan dişi varlığa genellikle “cadı” ya da “cazi” denmektedir. İnsan

ve hayvan yavrularına saldırıp onların ciğer ya da kalplerini yiyerek ölümlerine sebep olmaktadır. İnanışlara göre cadıların Doğu Karadeniz bölgesine Rusya'dan geldiklerine inanılmaktadır. Ayrıca yine aynı bölgede cadıların "Arhana" adıyla bilinen bir böcek şekline girerek bebeğe zarar verdiğiğine inanılır. Yeni doğmuş insan ve hayvanların seçilmesini en önemli nedeni etlerinin taze olmasıdır (Küçük, 2011: 131)

Bir diğer önemli besin yumurtadır. Yumurta özellikle doğum sonrası dönemde bebeği bastığına inanılan "Gelincik Basması" için kullanılır. Doğumdan sonra kilo almayan, çok ağlayan, moraran bebekleri "Gelincik" bastığına inanılır. Gelincik, Sansargiller ailesinden etçil bir memeli hayvandır. Ancak Türk Halk inanışlarında bu hayvan sinsi ve kindar olarak anılır. Bebeği gelincik bastığı anlaşıncı, bezine yumurta kırılmaya başlanır. İnanışa göre gelincik taze yumurta ile doymaktadır. Yumurta bezden kaybolur. Bu uygulama yumurta bezde kalana kadar devam eder. Bazen üç bazen yedi gün devam edilir. Gelincik hayvanı ile onun yansıması olan doğaüstü varlık arasında beslenme alışkanlığı açısından bağlantı kurulmuştur (Beyaz, 2017: 39).

Hasananlı aşiretinde "garibelg" (gari, mantar ve belg ise yaprak demektir) diye bilinen bir pancar veya mantar türü vardır. Bunun kırdan toplanılıp dışarıda yenilmesinde sakınca görülmez fakat evin eşiğinden içeri sokulmaz. Bu inanca göre bu bitki cinlerin bostan bitkisidir ve cinlerin bostanları vardır (Kalafat, 2012: s. 233). Eve getirilince zehir etkisinin ortaya çıktığına inanılması bu mantardan uzak durmak için önemli bir etken olmalıdır. Cinlerin insanların mantarı eve getirdikten sonra zehrini özellikle ortaya çıkardıklarına inanılmış olmalıdır.

Bazı varlıkların en sevdiği yiyeceklerden biri ekmek kııntısıdır. Yatakta ekmek yiyenleri bazı varlıkların basacağına inanılır. Örneğin; Kara-kura yatağında ekmek kııntısı olan insanları çok sever. Böyle yataklarda uyuyanlar Kara-kura tarafından basılır, kâbus görür sıkıntı çekerler (Duvarcı, 2005: 127). Ekmek kııntısı bazı durumlarda da koruyucu işlevinde kullanılmıştır. Özellikle bazı bölgelerde, yeni doğan çocuğun yastığının altına şeytan götürmesin diye kırk gün boyunca makas, bıçak ve ekmek kııntısı konur. (Abalı, 2011: 32).

Yine bazı ağaç ve otlar da koruyucu olarak kullanılır. Dişbudak ağacının cadılardan koruduğuna inanılır. Özellikle tereyağı hazırlanırken yakılan dişbudak ağacının cadıların musallat olduğu kişileri koruduğu düşünülür. Tütsü yakmak da cinlerden korunmak için en etkili yöntemlerden biridir. Özellikle "üzerliksin, havassın, her bir derde devasin, sen bu evde daimken, kaza bela savarsın" diyereküzerlik yakmak, karanfil çatlatmak âdeti de yaygındır (Uluğ, 2017: s. 212). Çörek otu da nazardan, büyüden ve cinlerden koruduğuna inanılmaktadır (Beyaz, 2017: 40).

SONUÇ

İnsanoğlu ile var olagelmiş doğaüstü varlıklar her ne kadar -normal dışı- olsalar da insanlar kendilerine ait yeme içme kültürlerini bu varlıklara da atfetmişlerdir. Bu varlıklardan korunmak için kimi zaman sevdiklerini düşündükleri yiyecekler ile kendilerini koruma altına almışlardır. Kimi zaman ise sevmediklerine inandıkları yiyecekler ile onları uzak tutmayı denemişlerdir. Bu yönüyle Halk Bilimi alanında daha kapsamlı bir çalışma yapılarak bu inancın nasıl köklendiği ve geliştiğinin araştırılması faydalı olacaktır. Beslenme varlıkların hayatlarını idame ettirmesi için en temel unsurdur. Halk da bu varlıkların zararlarından korunmak için onlara kimi zaman sevdiklerini sunarak hoş tutmuş, kimi zaman da sevmediklerini sunarak onları besinsiz bırakarak yok olmalarını sağlamaya çalışmışlardır. Bu paralelde çok sayıda inanç geliştirmiştir.

KAYNAKLAR

Ateş, Süleyman (2016). İnsan ve İnsanüstü, Ruh, Melek, Cin, İnsan, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul

Coşkun, Nilgün Çıblak-Zöhre Harika, (2014) "Küreselleşme ve Tüketim Kültürünün Yaygınlaşması Bağlamında Türkiye'de Cadılar Bayramı." Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/3 Winter, s.497-506, Ankara.

Beyaz, Deniz (2017). "Doğum Ritüelinin Demonik Varlığı: Gelincik Basması", III: Uluslararası Genç Halkbilimciler

Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 39-46, Ankara, 2017

Duvarcı, Ayşe (2005). “Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar”, Bilig, Kış /2005, 32,

Hesiodos (1991). Theogonia, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,

İmam-ı Şibli (2012). Yeryüzünün Gizli Efendileri Cinler, Altınpost Yayıncılık, Balıkesir,

İsmail Abalı, (2011). Koçarlı Halk Kültürü, Aydın (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Kalafat 2000: 93

Kalafat, Yaşar (1999). “Türk dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi”. Milli Folklor. Cilt 6. Sayı 44. 1999 s.88-91.

Kalafat, Yaşar (2012). Azerbaycan, İran, Anadolu, Irak Halk İnançları Hattı, Berikan Yayınevi, Ankara

Korkmaz, Esat (2006) Şeytan Tasarımı Terimleri Sözlüğü, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul

Küçük, Abanoz (2011) “Doğu Karadeniz Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalarında Cadı/Obur”, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, S. 12

Tatar, Recep S. (2016). Doğum, Yaşam, Ölüm Üzerine Hurafeler, Su Yayınları, İstanbul

Uluğ, Nimet Elif (2017). Osmanlı'da Batıl İtikatlar ve Büyü, Doğan Kitap, İstanbul

Yeşil, Veysel Olkan (2011). İslam İnançında Cinler, Diyarbakır, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)